

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії **Лариса Снігур**, 1975 року народження, громадянка України, освіта вища: у 1997 році закінчила Миколаївський державний педагогічний інститут за спеціальністю «мова і література (російська та англійська)», працює на посаді доцента кафедри стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії СБ України, м. Київ, виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Філологія».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Національної академії Служби безпеки України, м. Київ, від «01» липня 2025 року № 211/ДСК, у складі:

Голови разової
спеціалізованої вченої ради -

Орисі Демської, доктора філологічних наук, професора, головного наукового співробітника лабораторії проактивного забезпечення стратегічних комунікацій центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії СБ України

Рецензента -

Тетяни Івасишиної, кандидата філологічних наук, доцента, завідувача кафедри східноєвропейських мов Навчально-наукового гуманітарного інституту Національної академії СБ України

Офіційних опонентів -

Наталі Ізотової, доктора філологічних наук, професора, професора кафедри англійської філології і філософії мови Київського національного лінгвістичного університету

Ігоря Корольова, доктора філологічних наук, професора, професора кафедри полоністики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Олександри Пальчевської, кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри іноземних мов та перекладознавства Львівського державного університету безпеки життєдіяльності,

на засіданні «03» вересня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» **Ларисі Снігур** на підставі публічного захисту дисертації «**Дискурс волонтерства: лінгвокультурологічний вимір**» за спеціальністю 035 «Філологія».

Дисертацію виконано в Національній академії СБ України.

Науковий керівник **Лариса Компанцева**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії СБ України.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, виконаного державною мовою, і вона є першим комплексним дослідженням дискурсу волонтерства в лінгвокультурологічному вимірі, за результатами якого зроблено висновки щодо позиціювання в дискурсі волонтерства державних комунікативних стратегій щодо зовнішньої і внутрішньої політики, зокрема в умовах війни. Найбільш важливими науковими положеннями, що сформульовані в дисертації та винесені на захист, убачаються такі: уперше: системно проаналізовано дискурс волонтерства в американській, українській і російській лінгвокультурах періоду повномасштабного вторгнення РФ в Україну; доведено, що в лінгвокультурі США і в українській лінгвокультурі розвиток дискурсу волонтерства зумовлений демократичними процесами розбудови громадянського суспільства, в російській лінгвокультурі – деструктивною державною політикою країни-агресорки, спрямованою на залучення громадян до загарбницьких війн; обґрунтовано дискурсоутворювальну роль концепту ВОЛОНТЕР, що пов'язано з особливостями вияву, відбиття і фіксації в мові й дискурсі когнітивно-прагматичних трансформацій у сфері волонтерської діяльності, зумовлених російсько-українською війною.

За своїм змістом дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 та Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Здобувач має 11 наукових публікацій за темою дисертації, з них 4 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України:

1. Снігур Л. А. Концепти ВОЛОНТЕР і ВОЛОНТЕРСТВО: історичний контекст та перспективи розвитку (погляд лінгвіста). *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, 2022. Вип. 45. С. 109 – 128.

2. Снігур Л. А. Концепт ВОЛОНТЕР(КА) в міжнародних та національних нормативно-правових документах (на матеріалі документів ООН, США, України, РФ). *Міжнародний філологічний часопис*, 2024. № 4. С. 9 – 20.

3. Снігур Л. А. Трансформація наративного дискурсу щодо волонтерської діяльності в медійному просторі України (лютий 2022 р. – січень 2024 р). *Folia Philologica*, 2024. № 8. С. 79 – 90.

4. Снігур Л. А. Походження лексеми ВОЛОНТЕР у вимірі соціолінгвістичних процесів. *Вісник науки та освіти*, 2025. № 3 (33). С. 623 – 631.

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження:

Офіційний опонент – доктор філологічних наук, професор **Наталія Ізотова** надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Вихідні положення роботи. У дисертації ключовий термін дискурс волонтерства визначено як “соціальну практику і тип соціальної поведінки, що базується на принципах гуманності, безоплатності, неупередженості, довіри й впроваджує комунікативні стратегії альтруїстичної діяльності, добровільності, національної стійкості, соціальної активності” (стор. 43 дис.). На мою думку, запропоноване тлумачення має переважно соціологічне спрямування і не повною мірою відображає лінгвістичну специфіку аналізованого явища. До того ж у дефініцію не включено оцінну та ідеологічну прагматику, яка чітко простежується у проаналізованому корпусі матеріалів. З огляду на це, доцільним видається пояснення, яким чином у наведеному визначенні враховано потенційне маніпулятивне спрямування волонтерської діяльності, що виявляється, зокрема, в російськомовному дискурсі волонтерства (див., напр., стор. 168, 195 дис.). Уточнення цих аспектів, на мою думку, сприяло б підвищенню методологічної чіткості дослідження та дозволило б повніше охопити прагматичний вимір аналізованого дискурсу. Окрім того, бажано було б розмежувати та пояснити в роботі, в чому саме полягає відмінність між поняттями соціальна практика і тип соціальної поведінки, які включено до дефініції ключового терміна.

Продовжуючи характеристизацію дискурсу волонтерства, Ви виокремлюєте чотири комунікативні стратегії, притаманні такому дискурсу: альтруїстичної діяльності, добровільність, національну стійкість та соціальну активність (стор. 36-37 дис.). Поясніть, будь ласка, на яких критеріях ґрунтується така класифікація.

2. Термінологічний апарат роботи. У лінгвоконцептологічних студіях, як відомо, науковці застосовують різноманітні терміни для позначення мовних одиниць, що репрезентують концепти в тексті й дискурсі, зокрема вербалізатор концепту, номінативна одиниця концепту, вербальний експлікатор концепту, лексична одиниця, репрезентант концепту тощо. Поясніть, будь ласка, чому у дослідженні дискурсотвірного концепту ВОЛОНТЕР Ви віддаєте перевагу терміну “лексема-вербалізатор концепту”?

На мою думку, термін лінгвокультурологічна історія концепту ВОЛОНТЕР також потребує додаткового уточнення. Зокрема, доцільно розмежувати поняття етимології слова та становлення концепту як складної культурно-мовної одиниці, оскільки ці аспекти мають різні предмети

дослідження і не завжди збігаються.

Мені дуже імпонує ідея моделювання дискурсу волонтерства за допомогою наративів, запропонована авторкою. Було б цікаво дізнатися, яким є Ваше тлумачення поняття наратив, адаптоване саме для цілей цього дослідження.

3. Аналіз ілюстративного матеріалу. Однією з безперечних сильних сторін дослідження є ґрунтовний аналіз ілюстративного матеріалу із залученням низки методик, які довели свою ефективність під час роботи над фактичними даними. Водночас окремі положення дисертації доцільно було б супроводити розгорнутим лінгвістичним коментарем, що сприяло б кращому розумінню і підвищило б валідність висновків. Зокрема, незрозумілим залишається, чому “іменування волонтер, волонтерська організація” можна вважати “словами-символами та номінаціями, що іменують парадигми, які можуть наповнюватися іменами, образами, явищами, діями залежно від позалінгвальної ситуації” (стор. 106 дис.). Недостатньо розкритими у деяких прикладах аналізу є лінгвальні сигнали маніпулятивного використання владою волонтерського руху, зокрема у російськомовних контекстах на стор. 195-196 дис. Було б доречно детальніше окреслити, які саме мовні засоби розглядаються як інструменти маніпуляції: чи йдеться про лексичні одиниці з конотативним навантаженням, синтаксичні структури, стилістичні прийоми чи про прагматичні маркери.

Офіційний опонент – доктор філологічних наук, професор **Ігор Корольов** надав позитивний відгук із зауваженнями:

1. Дисертанткою зафіксовано зміну стратегічних наративів щодо волонтерської діяльності в Україні: «Волонтери - потужна сила України», «Волонтери - люди, які творять історію», і РФ: «Волонтерство - традиція і культурна риса народів Російської Федерації, «Ми разом!». Водночас постає питання про соціальні й інші фактори, через які виникли відповідні зміни.

2. У дисертації представлено результати асоціативного експерименту щодо сприйняття лексеми-вербалізатора ВОЛОНТЕР носіями досліджуваних лінгвокультур. Чи розглядає авторка можливість доповнення відповідного ракурсу дослідження рецептивним експериментом, який передбачає вивчення мовних, мовленнєвих і дискурсивних явищ через сприйняття та розуміння мовних (мовленнєвих, дискурсивних) одиниць носіями аналізованих лінгвокультур.

3. Цікаво також почути коментарі дисертантки про мовні, мовленнєві та дискурсивні маркери встановлених в результаті аналізу емпіричного матеріалу гендерних трансформацій концепту ВОЛОНТЕР в РЛК і УЛК.

Офіційний опонент – кандидат філологічних наук, доцент **Олександра Пальчевська** надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Дисертація є зразком поєднання логічних у такому випадку структурно-семантичних підходів, що свідчить про достатню наукову ерудицію авторки. Однак, окремі твердження авторки видаються дещо спірними та дискусійними. Наприклад, аналізуючи концепти дискурсу волонтерства на достатньо потужній джерельній базі авторка не проводить чіткої диференціації понять

волонтер та волонтерство (с. 48): «Для дослідження лінгвокультурологічного виміру дискурсу волонтерства і концепту ВОЛОНТЕР актуальним є поняття мовної свідомості»; (с. 52): «Волонтерство як соціальне і культурне явище, що притаманне різним культурам, набуває особливого значення під час кризи і є об'єктом наукових інтересів як українських, так і іноземних дослідників». У такому випадку постає питання, яке з понять волонтерство чи волонтер - є первинним у лінгвокультурному та концептуальному вимірах, і яким чином вторинне поняття формується та семантично наповнюється під впливом первинного?

2. Окреслюючи поняття та категорії, релевантні для дисертації, дослідниця обмежується розглядом концепту і фактично обходить (у теоретичному плані) інші когнітивні моделі, як-от стереотип (адже в дискурсі волонтерства втілюється ціла низка поведінкових та соціальних стереотипів, що маркують певні номінації як назви притаманні кожній лінгвоспільноті); сценарій (адже акт волонтерства однозначно має чітку структуру пов'язану з нормативністю відповідної волонтерської діяльності). На нашу думку, стислий огляд, принаймні моделей функціонування концепту ВОЛОНТЕР, додав би завершеності теоретичній основі дисертації.

3. У роботі згадується про встановлення вербалізаторів концепту ВОЛОНТЕР. В англійській мові авторка послуговується тлумачними словниками, словниками синонімів та тезаурусом Visual Thesaurus. URL: <https://www.visualthesaurus.com/app/view> (позиція 229) оминаючи своєю увагою таке авторитетне джерело як Roget's Thesaurus, яке є одним з перших та найвідоміших ідеографічних словників.

4. У третьому розділі, проводячи комунікативний аналіз дискурсу волонтерства авторка робить висновки: «Аналіз наративів стратегічного й оперативного рівнів, які поширювались в протягом лютого 2022 р. - жовтня 2024 р. в інформаційному просторі досліджуваних країн показав, що в умовах кризових ситуацій наратив є важливим складником інформаційного простору, інструментом єднання нації та забезпечення її стійкості» (с. 196). Вважаємо доцільним привести розмежування термінів наратив / авторський наратив / мікронаратив / наратив стратегічного рівня / наратив операційного рівня.

5. Хоча робота в технічному плані оформлена охайно, в ній трапляються орфографічні недогляди (с. 18) К. Блізнюк замість Катерина Блізнюк, А. Вежбіцька, а не Ганна Вежбицька).

Рецензент – кандидат філологічних наук, доцент **Тетяна Івасишина** надала позитивну рецензію із зауваженнями:

1. У назві підпункту 2.4 розділу 2 «Гендерний концепт ВОЛОНТЕРКА в українській і російській лінгвокультурах часів повномасштабного вторгнення РФ в Україну» (с. 14, с. 115) доцільно було вжити слово «періоду» замість «часів», оскільки час має ширше значення, це і фізична величина, і у філософії одне з основних понять, що описує тривалість буття та зміни, тоді як період - це певний проміжок часу.

2. Дисертантка проаналізувала напрацювання і здобутки науковців, які стосуються як дискурсу, так і концепту, що розширило площину

методологічного інструментарію. Зважаючи на те, що робота виконувалася в поліпарадигмальній площині, постає питання, чи застосовувалися перехресно наукові методи? Якщо так, то які з них виявилися найпродуктивнішими?

3. Незважаючи на логічний виклад, змістовно й інформаційно багатий дизайн наукової розвідки, наявні технічні та граматичні огріхи. Так, у виписуванні четвертого завдання (с. 20) «дискурсоутворювальну роль», замість «дискурсоутворювальну»; «зародилися в теоретичній думці Франції» (с. 28), замість «теоретичній»; «патріархатний» у словосполученнях (с. 5, 24, 127, 202), замість «патріархальний».

Голова ради – доктор філологічних наук, професор **Орися Демська**, без зауважень.

Результати відкритого голосування: «За» 5 членів ради,
«Проти» німає членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **Ларисі Снігур** ступінь доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Голова разової
спеціалізованої
вченої ради

Орися ДЕМСЬКА